

Pia Nikolič

**Iztok Sitar: Kako je Jaka Racman postal fašist,
Eseji o družbeni kritiki in politični (ne)korektnosti v stripu.
Ljubljana: Založba /*cf., 2017.
314 strani (ISBN 978-961-257-083-5), 23 EUR**

Zgodovina stripa sega v konec 19. stoletja. Na slovenskem načeloma beležimo letnico prvega stripa šele v letu 1927 (*Zamorček Bu Ci Bu* Milka Bambiča). Kljub temu danes to ostaja obstranski medij, ki šele v zadnjih letih resnično pridobiva veljavo. Leta poprej se ga je držala oznaka »šund«, ki mu ga je nareda cenzorska komisija za šund iz časa SFRJ. Pri pridobivanju veljave resne umetnosti so mu v veliko pomoč recenzije, ki pomagajo širiti krog bralstva, in nagrade, podeljene na lokalni ali mednarodni ravni (npr. Prešernova nagrada za življenjsko delo Mikiju Mustru 2015 in medalja za zasluge Tomažu Lavriču istega leta). Število recenzij kulturnih dogodkov in izdelkov je v slovenskem medijskem prostoru sicer maloštevilno in te številke se še vztrajno manjšajo, zato so zbirke, kot je najnovejša Sitarjeva, še toliko pomembnejše.

Tako kot Izток Sitar v svojih tekstih v višave povzdiguje ime Iva Štandekerja, tako rekoč pionirja slovenske stripovske kritike, bomo najverjetneje o Sitarju pisali kot o enem od pionirjev resnega zgodovinenja slovenskega stripa. Sitar se v več esejih spominja imena Iva Štandekerja, tega »krivca«, ki je znan po tem, da naj bi k sodelovanju za tednik *Mladina* konec osemdesetih let 20. stoletja privlekel strip in striparje (kot so dobro znani Grega Mastnak, Tomaž Lavrič in Zoran Smiljanič). *Mladina* še danes ostaja eden redkih periodičnih tiskov, ki stripe domačih avtorjev za odrasle in njih recenzije sploh objavlja. Ivo Štandeker pa do danes ostaja na piedestalu mnogih stripoljubov, saj se je s stripom in z vzpostavljanjem stripovske scene ukvarjal vse do svoje prerane smrti zaradi granate, ki ga je ubila med poročanjem iz vojne v Bosni in Hercegovini leta 1992.

Ilustrator, stripar in karikaturist Izток Sitar se je na pot stripovske teorije podal približno desetletje po vstopu v svet risanja stripov. Leta 2007 je izdal prvo slovensko stripovsko monografijo o *Zgodovini slovenskega stripa 1927–2007*, deset let kasneje pa še *Zgodovino slovenskega stripa 1927–2017: devetdeset let stripa na Slovenskem*, zato verjetno leta 2027 ob stoletnici lahko pričakujemo novo publikacijo – ki bo sicer potrebovala nekaj nujnih popravkov. Za nekatera dela, pripisana Hinku Smrekarju, se je namreč po izdaji monografije izkazalo, da niso bili njegovi protostripi, temveč stripi Maksima Gasparija. Na nekaterih mestih so tudi letnice zapisane površno, saj že na prvi strani vidimo napačen zapis stoletja objavljenega stripa. Napake so verjetno posledica manka tovrstne literature pri nas ali pa preveč površnega strokovnega pregleda, kar glede na pomanjkanje strokovnjakov na tem področju niti ni presenetljivo.

Skoraj hkrati z drugo obnovljeno izdajo *Zgodovine slovenskega stripa* je 2017 izšla še knjiga *Kako je Jaka Racman postal fašist: eseji o družbeni kritiki in politični (ne)korektnosti v stripu*. V resnici gre za ponatis poglobljenih člankov, ki so že bili objavljene-

ni v *Delu*, *Pogledih* in *Literaturi* ter so na prvi pogled recenzije, ki so se preobrazile v angažirana razmišljanja na sprehodu skozi zgodovino stripa. Neobjektivnost ali očitno naklonjenost določenim ideologijam lahko v besedilih opazimo pogosto. Avtor nas rad spomni na različne primere neutemeljenega nasilja ali na nepravilne družbene odnose, ki se vzpostavljajo med različnimi družbenimi skupinami, ki se jih ne otepa začiniti z jasno afiniteto do politično levega pola in komunizma; kar je nenazadnje moč slutiti že iz naslova zbirke. Vsem političnim opazkam navkljub pa se je presenetljivo nekritično lotil opusa Mikija Mustra. Hvalisanje njegovega dela je v zapisu izrazito, pri čemer skoraj popolnoma izpusti Mustrove politične karikature, ki jih je risal za reviji *Mag* in *Reporter*. Mustrova dela za ta medija so včasih mejila na izjemno sovražna sporočila, povezana z bolj konservativnimi strujami desnih strank in totalitarnimi svetovnimi nazori, a pri Sitarju začuda niso padla v nemilost.

Eseji iz obravnavane zbirke so torej svojo pot večinoma začeli kot recenzije aktualnih del (npr. tedaj sveže izdanih prevodov in izvirnikov *Super paradiza* Ralfa Königa, *Kronik* Andreja Štularja, *Pijanega zajca* Davida Krančana, *Medene kože* Junga ipd.), četudi najdemo vmes nekaj zgodovinskih klasik (*Jeremiah* Hermanna Huppene, *Valentina* Guida Crepaxa ipd.). Da pa bi bili eseji v resnici pojmovani kot recenzije, bi morali o samih stripovskih albumih izvedeti kaj več. Besedila so izjemno reportažna in imajo veliko zgodovinsko težo, zato izvemo marsikaj o predhodnikih in sodobnikih posameznega stripovskega albuma. O samem stripu, ki naj bi bil srž recenzije, pa po navadi izvemo dokaj malo, zato ima fotografija stripovske strani ob začetku vsakega besedila še večji pomen. Prav tako je ponekod moč opaziti odsotnost kritike. Iztok Sitar v svojih besedilih osvetli številne temačne kotičke slovenske in svetovne stripovske preteklosti, vendar gre bolj za njihov opis – so torej bolj enciklopedični kot razmišljujoči ali polemični. Takšna besedila so sicer v slovenščini in o slovenskih stripih tako redka, da gre za neprecenljivo vrednost že zaradi ohranjanja zgodovinskega spomina.

Sitar se pisanja vsakič loti celostno. Če se odloči obravnavati Mustrovega Zvitorepca, ne bo obravnaval le ene epizode, ampak se bo osredotočil na celotno zbirko pustolovščin. Vedno vzpostavi tudi primerjalno vzporednico z drugimi sorodnimi striparji ali stripi. Zvitorepčeve prigode iz Afrike iz Mustrovega zadnjega obdobja ustvarjanja tako na primer primerja s Hergéjevimi zgodnjimi epizodami Tintina v Afriki.

Kot je verjetno razvidno že iz zgornjega pisanja, je večina esejev v zbirki posvečena domačim avtorjem. Nabor je širok: od vsem znanih striparjev, kot so Tomaž Lavrič, Izar Lunaček in Zoran Smiljanič, do tistih, ki sodijo v globoko alternativo, kot so na primer Andrej Štular, Samira Kentrič in Matjaž Bertoncelj. Njihova dela kljub kakovostnemu in izvirnemu delu, ki ga opravljajo, pogosto ne pridejo do širše publike – tudi zaradi pomanjkanja recenzij v medijskem prostoru. Navsezadnje pa v Sloveniji še vedno v splošni javnosti velja, da je strip načeloma namenjen otrokom. Takšna poljudna pisanja o tem degradiranem področju, ki povezuje literaturo in vizualno umetnost – sploh v medijih nacionalne širine – lahko pomagajo podreti omenjene stereotipe, saj lahko zgolj z izobraževanjem poskušamo ljudi naučiti, kako strip razumeti in kako ga brati, ter jim ga s tem tudi približati, kar Sitarju odlično uspeva z ljudskim razlagalnim jezikom. Obvezno šolanje namreč zaenkrat v svoje kurikulume vključuje zgolj nekaj stripovskih

strani Mustrovih troedinih junakov. Številni posamezniki zato odrastejo brez znanja o tem, kako se stripe bere, kar jih odvrtača od kasnejšega prebiranja.

Lahko smo veseli, da se je Iztok Sitar lotil pisanja o stripu za medije s precej visoko naklado, ki so tovrstna znanja ponesli v domove po vsej Sloveniji. Še pomembneje je, da se je zbirko *Kako je Jaka Racman postal fašist* odločil tudi izdati in jo s tem ohraniti v še trajnejši obliki. Poleg *Zgodovine slovenskega stripa 1927–2017* in deloma tudi podobne zbirke Žige Valetiča *Smeh in smrt* (2015) namreč v slovenščini skorajda nimamo stripovske teorije, razen prevodne, ki pa vedno pride s (pre)dolgim zamikom.

Vir:

Valetič, Ž. 2015. *Smeh in smrt: tlorisni eseji o humorju, karikaturi, stripu in samomoru na začetku 21. stoletja*. Ljubljana: Buča.